

utopia to network sociality]: Monografiya. Ky'viv: NAN Ukrayiny. 306 (in Ukrainian).

13. Shklyar V. Nova ukrayins`ka lyudy`na — ce zagostrene pochuttya gidnosti. [A new Ukrainian man is a heightened sense of dignity]. Article. Retrieved from URL (in Ukrainian).

14. Shlemkevych M., 1954. Zagublena ukrayins`ka lyudy`na. [The lost Ukrainian man]. N'yu-Jork, 158 (in Ukrainian).

УДК 327(477)

Сергій Грабовський

БОГДАН ГАВРИЛИШИН: ПОРЯДОК ДЕННИЙ НА ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. Стаття присвячена основним ідеям і концептуальним розробкам значного вченого та громадського діяча Богдана Гаврилишина (1926-2016). Він був одним із найбільш знаних у світі представників повоєнної української діаспори. Гаврилишин являє собою класичний взірць того, що зветься self-made-men. Одержавши серйозну освіту (як інженеру, так і менеджерську), Гаврилишин став радником багатьох урядів і провідних компаній світу, співзасновником Римського клубу і Світового економічного форуму у Давосі. Найвідомішою працею Гаврилишина стала доповідь Римському клубу під назвою «Дороговкази в майбутнє. До ефективніших суспільств» (опублікована 1980 року). Вона є стислим, але ґрунтовним аналізом ситуації у тодішньому світі, оглядом нагальних і перспективних проблем, які стояли на глобальному і регіональних рівнях, та абрис середньострокового майбутнього провідних держав світу в залежності від обраних ними сценаріїв розвитку. Сам Гаврилишин говорив, що його життєвий досвід вплинув на методологію «Дороговказів у майбутнє». Адже автор доповіді Римському клубу певні періоди свого життя провів у різночленних одна від одної за типом соціально-політичного й економічного ладу країнах, відтак склав собі уявлення про цивілізацію як про систему взаємодоповнюючих/конкуруючих форм і способів організації суспільного буття. Гаврилишин описував світ не як дихотомію априорі «хорошого» та «поганого», а як помережане складними візерунками різнобарв'я способів життя, де може існувати чимало «хороших» варіантів, істотно відмінних між собою. Ефективні суспільства, на його думку, можуть бути організовані по-різному, та залишатися ефективними. Адресовані останнім декадам ХХ століття ідеї «Дороговказів у майбутнє» і нині у більшості залишаються актуальними. У ХХІ столітті Богдан Гаврилишин розвинув їх і поглибив критику існуючого стану справ у світі. При цьому Гаврилишин головною проблемою вважав ледь не тотальну «економізацію» світогляду й політичної та господарчої практики, коли робляться спроби зведення всіх суспільних процесів – від виробничих до культурних – до одного виміру, до сьогочасної фінансової доцільності. Автор статті стисло описує ці ідеї, аналізує їхню прогностичну цінність та виправданість критичних закидів. Значну увагу Гаврилишин присвячував проблемам ствердження України як незалежної держави та пошуку оптимальних сценаріїв її розвитку. Стаття у стислому вигляді резюмує погляди Гаврилишина на цю проблематику.

Ключові слова: Богдан Гаврилишин, ефективні суспільства, Римський клуб, економічні моделі, сценарії розвитку.

Serhiy Hrabovsky

BOHDAN HAVRYLYSHYN: AGENDA FOR THE 21ST CENTURY

Abstract. The article is devoted to the basic ideas and conceptual developments of the great scientist and public figure Bohdan Havrylyshyn (1926-2016). He was one of the most well-known representatives of the post-war Ukrainian Diaspora in the world. Havrylyshyn was a classic example of what is called self-made-men. Having received a serious education (both engineering and managerial), Havrylyshyn became an adviser to many governments and leading companies in the world, co-founder of the Club of Rome and the World Economic Forum in Davos.

The most famous work of Havrylyshyn was a report by the Club of Rome entitled "Towards More Effective Societies. Road Maps To The Future" (published in 1980). It is a concise but thorough analysis of the situation in the then world, a review of the pressing and perspective problems that were at the global and regional levels, and the outline of the medium-term future of the world's leading powers, depending on their chosen scenarios of development.

Havrylyshyn said, that his life experience influenced the methodology of "Road Maps To The Future". After all, the author of the report of the Club of Rome certain periods of his life spent in remarkably different from each other in the type of socio-political and economic system of the States, and thus formed an idea of civilization as a system of complementary/competing forms and ways of organizing social life. Havrylyshyn described the world not as a dichotomy of the a priori "good" and "bad", but how the complex patterns of multi-collared ways of life are conveyed, where there may be many "good" variants that are essentially different from each other. Effective societies, in his opinion, can be organized in different ways, and remain effective.

Ideas of "Road Maps To The Future" were addressed to the last decades of the twentieth century, but now, for the most part, they remain relevant. In the 21st century Bohdan Havrylyshyn developed them and deepened the critique of the current state of affairs in the world. At the same time, Havrylyshyn considered the main problem almost total "economization" of world outlook and political and economic practice, when attempts are made to bring all social processes - from industry to culture - to one measure, to the expedient financial expediency. The author of the article summarizes these ideas, analyzes their predictive value and justifies critical accusations.

Havrylyshyn devoted considerable attention to the problems of asserting Ukraine as an independent state and to find the best scenarios for its development. The article summarizes the views of Havrylyshyn on this issue in a concise form.

Keywords: Bohdan Havrylyshyn, effective societies, the Club of Rome, economic models, development scenarios.

Богдан Гаврилишин був одним із найвідоміших у світі українських економістів, і не «вузьких» фахівців, а багатогранних соціально-економічних і соціально-політичних мислителів; народжений на Тернопільщині 19 жовтня 1926 року, він помер у Києві 24 жовтня 2016 року; зі своїх 90 років майже три чверті він провів на Заході, не зі своєї волі ставши «переміщеною особою» та членом української діаспори. Його вивезли як «остарбайтера» до Німеччини під час Другої світової війни; по війні Гаврилишин провів певний час у таборах для «переміщених осіб», а потім переїхав до Канади, завербувавшись лісорубом. Там він швидко проявив себе не лише як робітник, а і як менеджер і профспілковий активіст; невдовзі український емігрант здобув вищу освіту і зробив блискучу кар'єру.

Він був одним із членів-засновників Римського клубу, очолював Міжнародний інститут менеджменту в Женеві (Швейцарія) та працював радником у багатьох урядів і провідних компаній світу, став співзасновником Світового економічного форуму у Давосі. Після відновлення незалежності України працював радником кількох президентів, прем'єрів і голів Верховної Ради, заснував тут низку неурядових організацій, не раз виступав із аналітичними розвідками у ЗМІ. Нарешті, був одним із впливових діячів міжнародного скаутського руху та зробив чималий внесок у відродження «Пласту» на теренах України. І сам розповів про свій шлях у житті, науці та менеджменті [5].

Водночас майже ніхто у владних колах України не зважав на поради Гаврилишина і не цікавився його ідеями; попри свій загальний оптимізм, в останні десятиліття свого життя – можу про це судити як на основі текстів, так і власних бесід з Гаврилишином, – він вельми скептично ставився до панівних економічних і соціокультурних трансформацій у світі. З іншого боку, на його думку, саме «неправильність» поведінки провідних гравців на міжнародній арені дає Україні шанс, за умов адекватних відповідей на виклики сьогодення, швидко вийти на передові позиції в плані соціально-економічного розвитку та побудувати більш ефективне суспільство, ніж у багатьох державах із позірними успіхами.

Відтак видається вельми актуальним згадати та спробувати звести до купи найактуальніші ідеї Богдана Гаврилишина.

Класична вже праця Гаврилишина «Дороговкази в майбутнє. До ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубу» (подана 1979 року, опублікована як книга 1980 року) являла собою стислий, але ґрунтовний аналіз ситуації у тодішньому світі, огляд нагальних і перспективних проблем, які стояли на глобальному і регіональних рівнях, та абрис середньострокового майбутнього провідних держав світу в залежності від обраних ними сценаріїв розвитку. Як говорив сам Гаврилишин, його життєвий досвід певною мірою вплинув на методологію «Дороговказів у майбутнє»:

певні періоди свого життя автор доповіді Римському клубу провів у різке відмінних одна від одної за типом соціально-політичного й економічного ладу країнах, відтак склав собі уявлення про цивілізацію як про систему взаємодоповнюючих/конкуруючих форм і способів організації суспільного буття. Гаврилишин описував світ не як таку собі чорно-білу скатертину – хороше-погане, правильне-неправильне, – а як помережане складними візерунками різнобарв'я способів життя, де може існувати чимало «хороших» варіантів, істотно відмінних між собою. Ефективні суспільства, на його думку, можуть бути – у певному діапазоні, звісно, – організовані по-різному і відрізнятися одне від одного, але все одно залишатися ефективними; здавалося б, елементарна річ, проте не зовсім тривіальна і тоді, і нині, в добу ледь не безоглядної глобалізації й універсальних рецептів порятунку економіки від МВФ, Світового банку, Чиказької школи тощо.

«Ефективність держави може оцінюватися відповідно до економічного, політичного або соціального критерію. Всі вони, безумовно, взаємозв'язані і взаємозалежні. Економічні критерії ефективності, що піддаються кількісному виміру, дозволяють легко оцінювати і порівнювати країни, хоча немає єдиного універсального показника економічного становища, – писав Гаврилишин. – Оцінки політичного і соціального становища значно складніше здійснити, проте вони постійно даються у деяких дослідженнях, виразно проявляються у почуттях задоволення чи невдоволення і виділяються шляхом анкетування або досить гостро – в страйках, рухах дисидентів. Бажано мати єдиний універсальний показник, за допомогою якого можна визначити становище націй-держав, проте такого показника не існує і навряд чи він з'явиться» [1, с. 9-10].

Цю позицію він не змінив і в 2000-х, гостро критикуючи сучасні ринково-фундаменталістські тенденції в теорії та практиці, з точки зору яких «є одна правда й один шлях до «ідеального» суспільства», але натомість виходить, що «немає справжньої конкуренції ідей, політичних філософій чи економічних доктрин» [7, с. 80].

Ключова настанова Гаврилишина у «Дороговказах...» полягає в тому, що саме «суспільний лад [у широкому сенсі цього поняття – С.Г.] виступає основною детермінантою суспільної ефективності.

1. Природні ресурси не є обов'язковими. Економічний розвиток в основному забезпечується людиною. [...] Історія свідчить, що наявності ресурсів недостатньо, аби започаткувати і підтримувати економічний розвиток. Такі країни, як Японія і Швейцарія, переконливо довели, що вдале поєднання наснаги до праці і майстерності людей може компенсувати відсутність ресурсів.

2. На наснагу до праці впливають релігійні вірування; сприйняття праці як необхідності, як форми зобов'язання перед сім'єю, соціальною групою, нацією, як способу задоволення

матеріальних, і соціальних потреб або як способу самореалізації.

3. Для підвищення результативності великих зусиль потрібне відповідне і постійне вдосконалення ноу-хау (технології). Існують дві категорії ноу-хау. Технічне, що дозволяє людині управляти силами природи для свого блага, та організаційне, що забезпечує створення і підтримку ефективних структур.

Технічне ноу-хау має універсальне (транснаціональне. – *Ред.*) застосування; за певного рівня освіти і бажання вчитися воно може бути більшою мірою готовим для імпортування і застосування. Соціально-організаційне ноу-хау зумовлене розвитком культури і вимагає гармонійного поєднання зі світоглядом людей. Тому воно мусить бути здебільшого «доморощеним» (національним. – *Ред.*).

4. Для того, щоб економічний розвиток став стійким процесом, наснага до праці і ноу-хау мають доповнюватися відповідним обладнанням. Доповненням до робочих рук і людського розуму повинна бути певна «кінська сила» техніки. Її слід забезпечувати шляхом *інвестицій* в обладнання, матеріальні та сервісні інфраструктури» [1, с. 11-12].

Гаврилишин запропонував формулу, якою можна описати в найзагальніших рисах ефективність того чи того типу суспільства: $E_f = f$ [ресурси/населення + (суспільний лад, наснага до праці, ноу-хау, інвестиції) + світовий контекст, в якому існує суспільство] [1, с. 23 - 24].

Звичайно, йдеться про певне узагальнення, певну абстракцію досить високого рівня, й автор «Дороговказів...» неодноразово цей момент підкреслював. З іншого боку, перед нами абстракція, призначена для вивчення суспільних процесів і досягнення максимально можливої ефективності життєдіяльності конкретного суспільства.

«Існує кілька прототипів цінностей, форм правління та економічних систем; кожен з них має свої переваги і недоліки. Одні з них привабливіші з гуманістичної точки зору; інші – з політичної, філософської або соціальної; ще інші зумовлюють кращі економічні досягнення», – зазначав далі Гаврилишин. Він виокремив три групи цінностей, притаманні будь-яким сучасним суспільствам. Це цінності *індивідуалістсько-конкуренційні, групово-кооперативні та егалітарно-колективістські*. У різних суспільствах згадані цінності перебувають у різних сполученнях, але цілісно-культурні орієнтації повсюдно є достеменно засадничими для розвитку економіки: «Соціальна життєздатність суспільства вимагає певної відповідності між прагненнями-сподіваннями і досягненнями-здійсненнями, між мріями і реальністю, усвідомленням своїх прав і їх реалізацією. Соціальна природа людини зумовлює те, що все назване залежить від стосунків між людьми на різних рівнях структури суспільства. Стосунки, в свою чергу, формуються під впливом переконань-цінностей,

що відповідає усталеним потребам і уявленням про справедливість» [1, с. 10-11].

Як відзначав Гаврилишин наприкінці 1970-х, передові країни світу об'єктивно постали «на порозі переходу від стадії масового споживання (на якій пріоритетним було задоволення різноманітних індивідуальних потреб споживача) до постіндустріального суспільства (в якому такі потреби суспільства, як освіта, охорона здоров'я, чисте навколишнє середовище, набувають більшого значення)», відтак «власне вільний ринок не може виконувати функцію ефективного і справедливого розподілу» [1, с. 16]. При цьому оптимальною стала б істотна трансформація визначальних, домінуючих суспільних цінностей з індивідуально-конкуренційних у громадсько-усвідомлені, групово-кооперативні, з настанови на те, що «людина – унікальне створення і господар природи» до настанови на те, що «людина – частинка всесвіту» і на «пошуки єднання з природою» [1, с. 30]. Наслідком мала б стати спроба «зберегти такі переваги приватної ініціативи, як заохочення, настирливість і зумовлені ними нововведення» у поєднанні з тим, щоб «зменшувати економічні збитки і зловживання, пов'язані з високо енергетичними та ресурсномісткими виробництвами, надмірним використанням ресурсів та енергії, недостатньою утилізацією відходів, посиленням підбурюванням звичайних або навіть згубних бажань відчайдушною внутрішньою конкуренцією» [1, с. 36].

Окрім того, зауважував Гаврилишин, «максимізація прибутків не прийнятна як єдина мета і виправдання діяльності будь-якого підприємства» [1, с. 36], оскільки найвищою метою має стати те, що зветься наразі якістю життя і включає в себе як один із чільних вимірів якості доквілля, як природного, так і культурного.

Прогностичний потенціал «Дороговказів...» не раз підтверджений, зокрема, розпадом СРСР чи фундаментальними змінами в Китаї, про тенденції до чого йшлося у книзі. Прогнози справджуються і в 2000-х, скажімо, про зростанням загроз з боку ісламістського радикалізму.

Адресовані останнім декадам ХХ століття ідеї «Дороговказів...» і нині залишаються у своїй масі актуальними. У ХХІ столітті Богдан Гаврилишин розвинув їх і поглибив критику існуючого стану справ: «Над світом висять катастрофи: через зміну клімату (парниковий ефект), забруднення й надмірне використання питної води, знищення лісів, інших природних ресурсів. І все це – через брак політичної рішучості для реалізації політики сталого розвитку. Найбагатші країни (наприклад, США) думають тільки про короткострокові економічні інтереси. Великі бідні країни, які швидко розвиваються, вважають, що мають право наздоганяти багаті, вживати більше енергії, інших ресурсів, чим ще збільшують екологічне перевантаження у світі. [...] У більшості бідних країн населення зростає дуже швидко. Це веде до масового безробіття й до неможливості цих країн створити відповідну інфраструктуру для

забезпечення основних потреб населення, таких як житло, школи, лікарні, транспорт, комунікаційні зв'язки. У більшості багатих країн народжується замало дітей, населення старіє. Це – певна втрата динамізму, великі фінансові навантаження через пенсії та охорону здоров'я для літніх людей, брак робочої сили в багатьох сферах економіки» [3, с. 80]. Чому так відбувається? «Проблема в тому, що технологічні можливості розвиваються швидше, ніж індивідуальне та колективне знання, мудрість і порядність для того, щоб використовувати тільки позитивні елементи нового знання й не вживати його для шкідливих, руйнівних цілей... Ще одна проблема полягає в тому, що традиційні інституції, які дбали про виховання нових поколінь і збереження морального здоров'я суспільства (сім'я, школа, церква), у більшості країн втратили значну частку свого впливу. Джерелами знання, цінностей і норм поведінки стали Інтернет, телебачення (фільми та реклама)» [3, с. 80]. На додачу до цього, підкреслював Гаврилишин, «підприємства в багатьох країнах, особливо в США (але тепер уже не тільки в США), перебувають під сильним тиском потреби давати прибуток за короткий строк. А для серйозних змін треба на 5 чи 10 років ставити за мету не прибуток, а зовсім інше. [...] І через те, що головною метою підприємства є збільшення вартості акцій акціонерів, тиск на управління, на директорат тих підприємств величезний. Вони мусять весь час показувати добрі фінансові результати» [3, с. 79].

Як бачимо, йдеться не про вузькоекономічну, а про посутньо світоглядно-філософську проблему ледь не тотальної «економізації» світогляду й політичної та господарчої практики, коли ведеться мова про можливість (і необхідність) зведення всіх суспільних процесів – від виробничих до культурних – до одного виміру, який виливається у їхню сьогочасну фінансову доцільність. Багатовимірність того, що у класичній філософії звалася «об'єктивною реальністю» в її розмаїтті та динамічній нетотожності самій собі, її принциповій не зведеності до кількох раціональних параметрів, ігнорується. Виникає і небезпечна ілюзія, про яку Гаврилишин писав ще в «Дороговказях...», неначе існують остаточні розв'язання суспільних проблем, однаково придатні і для Гренландії, і для Парагваю, і для України, і для Буркіна-Фасо. Хоча навіть марксизм-ленінізм свого часу визнавав за потрібне зважати на «національну специфіку» й «особливості революційного розвитку». Про деякі виміри цих ілюзій пишуть колеги Гаврилишина з Римського клубу, наприклад, у книзі «Межі приватизації» [10].

При цьому одновимірність мислення і дій притаманна не тільки апологетам ідей ринкового фундаменталізму й домінування масових західних соціокультурних стандартів; значне число їхніх опонентів та відвертих противників також керується подібними мисленнєвими схемами, лише з іншими символічними рядами. Отож «світ хворий у всіх

головних своїх складових: демографія, технологія, екологія, інституції, економіка, геополітика» [4, с. 58].

Утім, Гаврилишин ніколи не обмежувався простою констатацією стану справ. Така констатація у нього – висхідний пункт пропозицій щодо можливих сценаріїв виходу з кризових ситуацій. Такі сценарії є – це, крім власних «Дороговказів...» і наступних праць, розробки його колег з Римського клубу. Так, в останні роки він наполегливо привертав увагу до праці «Фактор 4: подвійне багатство – половинні ресурси» [8], авторами якої є Ернст фон Вайцеккер, Ейморі Ловінс і Гантер Ловінс. Головне в їхній концепції – що чинна цивілізація здатна кардинально змінитися на краще за порівняно короткий час. Як зазначав Гаврилишин, «ми могли б продукувати все те, що продукується тепер, на тому самому рівні якості, з тими самими функціями, але залучаючи тільки 1/4 ресурсів, використовуваних нині, у тому числі 1/4 енергоносіїв. А це означало б кардинальне зменшення енерго- і матеріалоємності продуктів промисловості та сільського господарства, значне зменшення шкідливих викидів в атмосферу, зрештою – можливість здешевлення багатьох речей, що стали б доступними сотням мільйонів людей, отже – крок у подоланні бідності» [3, с. 79]. Тобто сучасний рівень технологій достатній для того, щоб людство могло жити удвічі краще і витратити удвічі менше, що, зокрема, різко зменшило б антропогенне навантаження на довкілля й сповільнило би зростання глобальної температури, а відтак – і кліматичні зміни. Тим більше, що ці зміни можуть от от стати [7], якщо вже не стали незворотними [11], а обмеженість ресурсів чітко окреслена в одній із відносно недавніх доповідей Римському клубу [9].

Одночасно Гаврилишин доповнює поняття «ефективних суспільств» поняттям «нормальних держав». Ось як він розшифровує останнє:

«Характеристики бажаної «нормальної держави» можна узагальнити у 4 сферах життя країни: політичній, економічній, соціальній та екологічній.

У політичній сфері – це справжня демократія із забезпеченням прав людини, свобода слова, вільні вибори на всіх рівнях, рівноправність перед законом, сильна і незалежна судова система, розмежування між бізнесом і політикою.

В економічній сфері – це конкурентоспроможність на внутрішніх і зовнішніх ринках, наукоємна, а не енерго- та ресурсноємна структура економіки, вільний ринок, високий темп інновацій, професійне управління підприємствами, швидке зростання ВВП, низька інфляція, малий відсоток безробіття (певний рівень безробіття потрібен для мобільності робочої сили, для змін у структурі економіки, реструктуризації підприємств, введення нових технологій та матеріального добробуту населення).

У соціальній сфері – це високий рівень науки й освіти, добрий стан здоров'я населення, адекватність заробітних плат і пенсій, можливість працювати у пенсійному віці і, найважливіше, – соціальна

справедливість через зменшення різниці між дуже багатими і дуже бідними.

В екологічній сфері – це перехід на модель сталого розвитку. Біосфера, в якій ми живемо (чисте повітря, вода і земля, природні ресурси), є обмеженою. Її треба цінувати як «статутний капітал», а не як річний прибуток» [2, с. 251].

На думку Гаврилишина, Україна в разі, якщо відбудеться «прихід до влади в усіх її гілках і на всіх рівнях нової справжньої політичної еліти, яка була б більш професійною і патріотичною, готовою працювати для суспільства, а не тільки для власних інтересів» [2, с. 252], має шанси за 10-20 років стати такою державою. В економіці для цього потрібна низка рішучих заходів. «Потрібно зберегти природні монополії (на пошту, залізницю) і декілька стратегічних підприємств у державній власності, але з професійними, а не політичними радами директорів і професійним управлінням та менеджментом. Треба змінювати структуру економіки на наукоємну, збільшити темп інновацій через кращу співпрацю наукових інституцій, політехнічних інститутів, університетів із підприємствами, фінансово заохоченими до цього державою. Нам доконечно треба збільшити темпи зростання ВВП до 8-10% щорічно, одночасно знижуючи інфляцію (за 10%-го зростання ВВП подвоюється кожні 7 років, тобто у 8 разів за 21 рік, а це наблизить нас до рівня членів ЄС, бо ВВП у багатьох з них зростає щороку тільки на 2-3%)» [2, с. 255].

При цьому, як зазначав Гаврилишин у своїх останніх публічних виступах, де в чому Україна попереду світу. «Через економістів, показником прогресу суспільств є зріз ВВП на особу. Показником є гроші, а людина не має цінності, людина – це ресурс. Тому світові потрібна нова парадигма... І друге, це дійсно, перехід з конкуренції на співпрацю. Треба починати діяти з почуття обов'язку, а не тільки за інструкцією. Тобто на Майдані ми вже жили і діяли за тією новою парадигмою. Завдяки цьому ми є попереду світу» [6].

Гаврилишину в Україні не велося легко. Ті персонажі, яких він брав на ролі своїх помічників, нерідко виявлялися (хоча й були втричі молодшими за нього) менш енергійними чи інтелектуально беручими (або й те, й інше) за нього. Втім, Гаврилишин був оптимістом, сповненим водночас іронією та самоіронією (саме це допомагало йому долати невдачі та глухі кути), й до останнього не припиняв, як казав класик, перти свого плуга. Чи здатен хтось інший узятися за його руків'я? Питання це не можна оминати навіть у суто науковій статті, бо без позитивної відповіді на нього теоретична спадщина Гаврилишина являє собою лише ідейний антикваріат.

1. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє. До ефективніших суспільств [Текст] / Богдан Гаврилишин. – К.: Основи, 1993. – 238 с.

2. Гаврилишин Б. Україна: 20 минулих і 20 майбутніх років державотворення [Текст] / Богдан Гаврилишин // Той, хто відродив Могилянку: зб. до

60-ліття В'ячеслава Брюховецького. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – С. 245 – 257.

3. Гаврилишин Б. Як визначити українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації? [Текст] / Богдан Гаврилишин // Народний депутат, 2007. – № 10. – С. 78 – 82.

4. Гаврилишин Б. Українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації [Текст] / Богдан Гаврилишин // Сучасність. – 2007. – № 10. – С. 58 – 64.

5. Гаврилишин Б. Залишаюсь українцем: спогади [Текст] / Богдан Гаврилишин. – К.: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2011. – 288 с.

6. Стельмах І. Було б набагато краще, якби ми не мали прем'єра – Богдан Гаврилишин [Текст] / Ірина Стельмах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/26841683.html>

7. Environment in crisis: 'We are past the point of no return'. By Michael McCarthy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk/environment/environment-in-crisis-we-are-past-the-point-of-no-return-523192.html>

8. Factor Four: Doubling Wealth, Halving Resource Use – A Report to the Club of Rome. Ernst Ulrich Weizsäcker, Amory B. Lovins, L. Hunter Lovins, Club of Rome. – Earthscan, 1998. – 224 p.

9. Limits to Growth: The 30-Year Update. By Donella H. Meadows (Author), Jorgen Randers (Author), Dennis L. Meadows (Author). – Chelsea Green, 2004. – 368 p.

10. Limits to Privatization: How to Avoid Too Much of a Good Thing: A Report to the Club of Rome. By Ernst von Weizsäcker (Editor), Oran Young (Editor), Matthias Finger (Editor). – Earthscan Publications Ltd., May 2005. – 256 p.

11. Lovelock J.E. The Revenge of GAIA, Why the Earth Is Fighting Back – and How We Can Still Save Humanity. – Penguin, Basic Books, 2006. – 176 p.

References:

1. Havrylyshyn, B., 1993. Dorohovkazy v maybutnye. Do efektyvnishykh suspil'stv. [Road Maps To The Future/ Towards More Effective Societies]. Osnovy, Kyiv, 238 (in Ukrainian).

2. Havrylyshyn, B., 2007. Ukrayina: 20 mynulykh i 20 maybutnykh rokiv derzhavotvorennya [Ukraine: 20 past and 20 future years of state-building]. Toy, khto vidrodiv Mohylyanku: zb. do 60-littya V'yacheslava Bryukhovets'koho. Kyievo-Mohylyans'ka akademiya, Kyiv, 245–257 (in Ukrainian).

3. Havrylyshyn, B., 2007. Yak vyznachyty ukrayins'ki dorohovkazy na rozdorizhzhayakh tsyvilizatsiyi? [How to identify Ukrainian guides at the crossroads of civilization?]. Narodnyy deputat. №10, 78–82 (in Ukrainian).

4. Havrylyshyn, B., 2007. Ukrayins'ki dorohovkazy na rozdorizhzhayakh tsyvilizatsiyi [Ukrainian guides at the crossroads of civilization]. Suchasnist'. № 10, 58–64 (in Ukrainian).

5. Havrylyshyn, B., 2011. Zalyshayus' ukrayintsem: spohady [I remain Ukrainian: memories]. Universytets'ke vydavnytstvo PUL'SARY, Kyiv, 288 (in Ukrainian).

6. Stel'makh Iryna. Bulo b nabahato krashche, yakby my ne maly prem'yera – Bohdan Havrylyshyn [It would be much better if we did not have a prime minister – Bohdan Havrylyshyn]. Retrieved from URL (in Ukrainian).

7. Environment in crisis: 'We are past the point of no return'. By Michael McCarthy. Retrieved from URL (in English).

8. Factor Four: Doubling Wealth, Halving Resource Use – A Report to the Club of Rome. Ernst Ulrich Weizsäcker, Amory B. Lovins, L. Hunter Lovins, 1998. Club of Rome, Earthscan, 224 (in English).

9. Limits to Growth: The 30-Year Update. By Donella H. Meadows (Author), Jorgen Randers (Author),

Dennis L. Meadows (Author), 2004. Chelsea Green, 368 (in English).

10. Limits to Privatization: How to Avoid Too Much of a Good Thing: A Report to the Club of Rome. By Ernst von Weizsäcker (Editor), Oran Young (Editor), Matthias Finger (Editor), 2005. Earthscan Publications Ltd., May, 256 (in English).

11. Lovelock J.E., 2006. The Revenge of GAIA, Why the Earth Is Fighting Back – and How We Can Still Save Humanity. Basic Books, Penguin, 176 (in English).

УДК 821.161.2

Сергій Денисюк

ЛІТЕРАТУРА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ Ю.ШЕВЕЛЬОВА

Анотація. У статті розглядаються погляди видатного українського вченого Ю. Шевельова на художню літературу як важливий фактор консолідації українства. Стверджується, що Ю. Шевельов глибоко розкрив перспективні і гальмівні тенденції у розвитку українського письменства, виявив їхню роль у процесах національного згуртування. Наголошується на послідовній боротьбі вченого з проявами провінціалізму в українському житті. Особливі сподівання Ю. Шевельов покладав на національно-органічний стиль, концепцію якого він розробив у післявоєнний період у середовищі української еміграції. З'ясовано, що запропонована Ю. Шевельовим ідея національно-органічного стилю стала результатом роздумів ученого над перспективами створення літератури, адекватної запитам сучасності. Ідея національно-органічного стилю стала реакцією української інтелігенції, яка опинилась за межами Батьківщини, на тривале нищення українського світу, брутальну денационалізацію культури. Концепція дослідника враховувала необхідність розвитку українського письменства у напрямі новітніх пошуків світової культури без втрати своєї національної сутності. Погляди Ю. Шевельова на консолідуєчу роль української літератури і досі зберігають свою актуальність.

Ключові слова: денационалізація, українська література, еміграція, національно-органічний стиль.

Serhiy Denysiuk

LITERATURE AS A FACTOR IN THE CONSOLIDATION OF RESEARCH SHEVELOV

Abstract. In his plenty literary works famous Ukrainian scientist Y. Shevelov repeatedly thought about essence of Ukrainian literature as consolidating factor of national life, which role was growing in adverse and dangerous periods for existence of the nation. In prevailing form Shevelov's views about mission of Ukrainian national literature were shown during the period of Ukrainian Artistic Organization – association of Ukrainian writers in emigration, which existed in 1945-1949. To Shevelov's opinion, the way to international recognition of Ukrainian literature goes through unique and organic originality of national writing. Scientist considered that main direction of literature development was creation of nationally organic style as spiritually-cultural affinity of artists, orientation on the best samples of worldwide writing and overcoming the inferiority complex. Y. Shevelov always was an irreconcilable fighter with provinciality, without whose breakthrough it is impossible to create a modern Ukrainian culture. With the scholar's pen provincialism appears as an internal psychic complex, which struck more than one generation of Ukrainian leaders. Exactly with the cultural activities of the MUR Shevelov linked a radical attempt to overcome the old complex of provincialism, without which it is impossible to effectively implement the Ukrainian state project. The researcher argued that the historical merit of the MUR is not only that the figures in this environment opened these vital problems for the existence and development of the nation, but also tried to solve them. We can argue that Y. Shevelov recognized the enormous role of Ukrainian writing in the processes of national consolidation. This was especially true for emigrants detached from mainland Ukraine. But only modern literature could carry out such a mission, which was able to take its place in the world cultural process. Therefore, there was a need to create a modern concept of the age. The idea of a national organic style proposed by Y. Shevelov was the result of the scholar's reflections on the prospects for the creation of literature that is adequate to the demands of the present. The idea of a national organic style became the reaction of the Ukrainian intellectuals, which was found outside the Motherland, on the long-term destruction of the Ukrainian world, the brutal denationalization of culture. Also, they faced the problem of preserving their identity from inevitable assimilation influences. The concept of the researcher took into account the need for the development of Ukrainian writing in the direction